

OEBS MOŽE BITI OD KORISTI I U IRAKU

Mauricio MASARI

Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi već je pokazala sklonost da deluje "van svoje zone" tako da bi mogla da nadgleda i eventualne izbore u Iraku 2005. godine vodi računa o njihovom legitimitetu. Da li je to model za šire područje Bliskog istoka?

DOGAĐAJI U IRAKU TREBALO BI da podstaknu međunarodnu diplomatiju da na kreativan način pronalazi elastične i "mekke" (*soft*) instrumente kako bi pomogla izgradnju institucija u Bagdadu u teškom procesu stabilizacije zemlje i obezbeđivanju regionalne bezbednosti na Bliskom istoku. U Iraku će se početkom sledeće godine održati izbori. Istovremeno moraće da se usvoje ustavna pravila, pronade način za suživot raznih naroda u okviru jedne državne zajednice i uspostavi sekundarno zakonodavstvo, što su osnovni uslovi za pravnu državu. Uz bar minimalnu unutrašnju stabilnost, mir i demokratiju, to je *condicio sine qua non* i za borbu protiv lokalnih i transnacionalnih kriminalnih i terorističkih organizacija u budućnosti. Na kraju, novi Irak će morati da se uključi u regionalni kontekst i da, u granicama mogućeg, uspostavi dobrosusedske odnose.

Da li danas postoje ti "meki" instrumenti? Možda i postoje, a ako je tako, onda bi morali da se ojačaju i prilagode novoj stvarnosti. Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi – OEBS (osnovana Helsinškim aktom 1975. kao Konferencija) – koja je tokom hladnog rata podržavala uspostavljanje dijaloga između dva bloka, jedan je od "mekih instrumenata", primenljivih u iračkoj i bliskoistočnoj krizi. Aktivnosti OEBS-a zasnivaju se na holističkoj filozofiji o bezbednosti, koja podrazumeva regionalni dijalog sa trodimenzionalnim sadržajem, koji se može podvesti pod tri "paketa" stare Konferencije za evropsku bezbednost i saradnju (političko-vojna/*confidence building*, ekonomska, pravna država i poštovanje ljudskih prava). Posle završetka hladnog rata OEBS, koji je na početku imao 35 članica, proširio se na 55 država. Osim onih sa područja Evropske Unije, pripadaju mu države Kavkaza i Centralne Azije. S vremenom, OEBS je uspostavio partnerske odnose i sa zemljama "van zone", između ostalih sa Alžirom, Egiptom, Izraelom, Jordanom, Marokom i Tunisom. Ovi partnerski odnosi još nisu u potpunosti razvijeni i za sada se ogledaju u učešću ovih zemalja u organizaciji seminara OEBS-a o bezbednosti, pre svega na području Mediterana, u uzajamnim posetama i sličnom. Pojedine medite

ranske i srednjoistočne zemlje učestvovala su i u nekim posmatračkim misijama na izborima, u organizaciji poluautonomnog krila OEBS-a, to jest Odeljenja za demokratske institucije i ljudska prava (*ODIHR – Office for Democratic Institutions and Human Rights*).

2. Na koji način bi OEBS i njegova operativna krila (Odeljenje za demokratske institucije i ljudska prava, visoki komesar za manjine i predstavnik za slobodu medija) mogli biti sada i ubuduće od koristi u Iraku i na širem području Bliskog istoka?

Počnimo od izbora. Odeljenje za demokratske institucije i ljudska prava već duže se redovno bavi posmatranjem u "komplikovanim" zemljama, od Srbije do Uzbekistana. Ono pokušava da obezbedi da se izbori odvijaju u skladu sa "međunarodnim izbornim standardima", koji su utvrđeni 1990. u Kopenhagenu. Da bi međunarodna zajednica prihvatila izborne rezultate kao legitimne, treba da se poštuju standardi, dakle da oni budu slobodni i pošteni (opšte pravo glasa, tajno glasanje, bez diskriminacije i tako dalje). Zemlje članice OEBS-a, na osnovu principa usvojenih u Kopenhagenu, obavezuju se da će štiti demokratski poredak koji je uspostavljen slobodnim biračkim pravom, i to delovanjem "protiv osoba, grupa i organizacija koje se bave terorističkim aktivnostima i/ili nasiljem radi podrivanja tog poretka".

Posmatranje (monitoring) u zemljama područja OEBS-a može, međutim, uslediti tek na poziv zemlje u kojoj se izbori održavaju i ostvaruje se delovanjem na terenu međunarodnih i domaćih posmatrača. Naravno, u ovom trenutku ne postoje uslovi za direktno međunarodno posmatranje u Iraku. Osim toga, do sada OEBS nikada nije obavljao posmatranje "van zone", a Irak svakako nije najbolje mesto za izvođenje takvog eksperimenta. Takođe, u Iraku, bar za sada, ne postoje dobro profilisani nadležni organi koji bi mogli da upute "poziv" međunarodnim posmatračima iako taj poziv ne mora po svaku cenu da uputi iračka Vlada. Na primer, na Kosovu, Odeljenje za demokratske institucije i ljudska prava OEBS-a dobilo je ulogu posmatrača na poziv UNMIK-a (misije OUN). Pri tome, valja imati na umu i da su institucije u Iraku posle 30. juna još pre više nejasne i nesigurne.

To, međutim, ne znači da se baš ništa ne može učiniti da bi se pomoglo izbornom procesu u Iraku. Moglo bi se barem pokušati da se budućim iračkim nadležnim organima približe posmatračke tehnike i međunarodni standardi usvojeni u Kopenhagenu. Takođe, mogle bi se podsticati nevladine lokalne i multietničke organizacije da preuzmu odgovornost za posmatranje. Drugim rečima, međunarodna zajednica bi mogla na raspolaganje lokalnim činocima da stavi stručnjake za izbore Odeljenja za demokratske institucije i ljudska prava u okviru OEBS-a, kako bi se promovisala neka vrsta unutrašnjeg posmatranja. Bolje išta nego ništa, bar za sada. Takođe, novom Iraku bi pre i posle izbora mogli da budu od koristi iskustvo i standardi OEBS-a u funkcionisanju državnih institucija, izgradnji odnosa prema manjinama, poštovanju ljudskih prava.

3. Možda bi na planu globalne i regionalne bezbednosti, naravno na srednji i duži rok, mogla da bude osmišljena profilisanija uloga OEBS-a, pre svega njegovo viđenje posleratnog bezbednosnog modela, kako u Iraku, tako i na Bliskom istoku.

Videli smo da su neke arapske zemlje uspostavile partnerski odnos sa OEBS-om. To im omogućava da i one učestvuju u forumima u kojima se vodi dijalog o bezbednosti. Ovi partnerski odnosi su, u svakom slučaju, još previše nerazvijeni i trebalo bi ih već sada intenzivirati i produbiti pomoću guste mreže vladinih i nevladinih kontakata i saradnje Beča i zemalja tog područja. Srednjoistočne zemlje mogle bi imati koristi od iskustava i prakse OEBS-a na planu kontrole naoružavanja, reforme policije, borbe protiv ilegalne trgovine i korupcije, kontrole granica. Produbljivanje partnerskog odnosa OEBS-a sa ovim zemljama moglo bi da teče uporedo sa brzim i istovremenim procesom širenja uticaja ove organizacije. Novi Irak mogao bi postepeno da bude pozivan da učestvuje u radu partnera OEBS-a, i to zajedno sa ostalim zemljama u krizi sa šireg područja Bliskog istoka, Sirijom i Iranom.

Učvršćivanje partnerskog odnosa srednjoistočnih zemalja sa OEBS-om moglo bi da bude prvi korak u pronalaženju nekog oblika srednjoistočnog OEBS-a i za ove zemlje, ali u daljoj budućnosti. Takva organizacija mogla bi da iznedri stalni forum za vođenje ravnopravnog dijaloga o raznim vidovima bezbednosti zemalja na širem području Bliskog istoka, dijaloga koji uključuje a ne nameće. Poveljom o evropskoj bezbednosti, koja je usvojena na sastanku na vrhu OEBS-a u Istanbulu 1999, zemlje partneri sa Mediterana i Bliskog istoka već su pozvane da se angažuju na svom području za uspostavljanje strukture i mehanizama ranog upozoravanja (*early warning*), kao i za vođenje preventivne diplomatije i prevenciju konflikata. Ova inicijativa mogla bi da oživljava postepeno, pri čemu je jasno da se pokretanjem razgovora o "stabilnoj bezbednosti" na tom području ne može zaobići preventivno rešavanje iračke "slagalice" (*puzzle*) i izraelsko-palestinskog konflikta.

Evropsko iskustvo u poslednjih pedeset godina ukazuje na značaj koji posle produženih konflikata mogu da imaju međunarodne institucije i organizacije u učvršćivanju mira, stabilnosti i bezbednosti. Pre ili kasnije osetiće se potreba da se to iskustvo primeni i na drugim mestima, pre svega na područjima kao što je Bliski istok, koja do sada nisu dovoljno institucionalizovana i koja su, možda baš zbog toga, nestabilnija. Ideja da se "van zone" prenesu smisao za institucije i za regionalan dijalog, kao i koncept da zabrinutost za bezbednost treba da spaja a ne da deli, može biti teško ostvarljiv, ali ne i nemoguć cilj. Mada je i za to potrebno vreme.

Prevela Lena Trione